

DANSK BIBLIOTEKSHISTORISK SELSKAB

BIBLIOTEKS
HISTORIE

6

KØBENHAVN

2002

Bibliotekshistorie 6

Udgivet af Dansk Bibliotekshistorisk Selskab

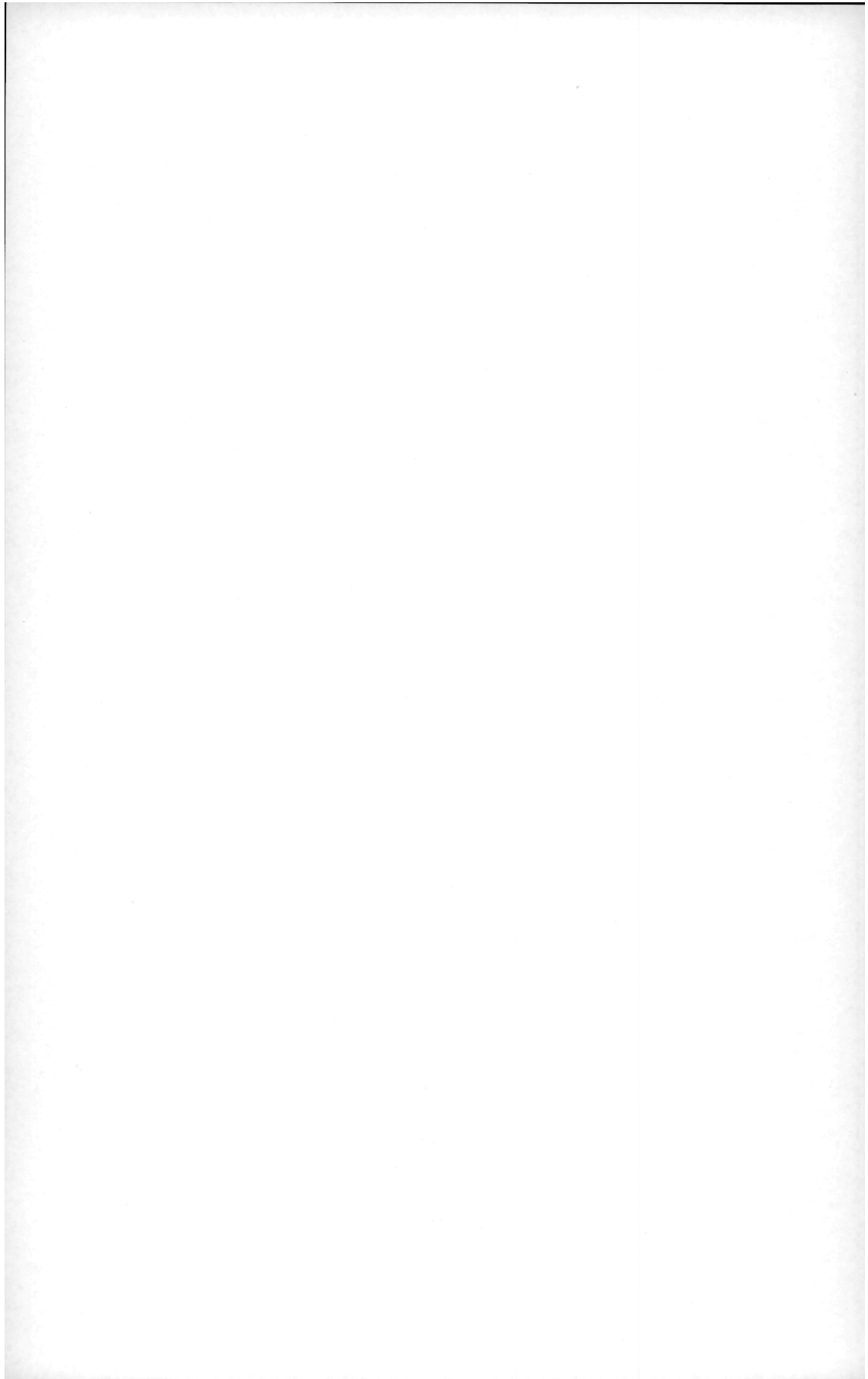
Redaktion: Steen Bille Larsen under medvirken af Ole Harbo,
Svend Larsen og Jørgen Svane-Mikkelsen
© Dansk Bibliotekshistorisk Selskab 2002

ISSN 0109-923X

Sats og tryk
Phønix-Trykkeriet A/S, Århus

Indhold

Den udenlandske indflydelse på den danske biblioteksudvikling med udgangspunkt i foreningen Danmarks Folkebogsamlingers virke i årene 1905-1919 <i>Af Martin Dyrbye</i>	5
“Amerikanerne” Danske bibliotekarer med amerikansk bibliotekaruddannelse 1907-1930 <i>Af Ole Harbo</i>	29
Viden er vækst Studiekredsene og bibliotekerne 1910-1930 <i>Af Bodil Holt Kjær</i>	45
Danske folkebiblioteker under besættelsen En personlig beretning <i>Af Preben Kirkegaard</i>	77
Folkebibliotekets kulturelle rolle under besættelsen <i>Af Anna Skov Fougst og Vibeke Højmark Larsen</i>	91
Dansk Bibliotekshistorisk Selskab Styrelsens beretning 1998-2001	129

Den udenlandske indflydelse på den danske biblioteksudvikling

med udgangspunkt i foreningen Danmarks
Folkebogsamlingers virke i årene 1905-1919

Af Martin Dyrbye

Indledning

I 1905 stiftedes Danmarks første biblioteksforening, foreningen Danmarks Folkebogsamlinger, som fungerede indtil 1919, hvor den blev sammensluttet med Dansk Biblioteksforening, under det nye navn Danmarks Biblioteksforening. I 2005 har foreningen således 100 års jubilæum. Foreningen har i perioden 1905-2005 spillet en betydelig og central rolle for grundlæggelsen, etableringen og udformningen af det moderne offentlige danske biblioteksvæsen som vi kender det i dag. Foreningen fik især betydning for folkebibliotekernes opståen og virksomhed i moderne forstand, og den medvirkede særdeles aktivt i samarbejde med staten og kommunerne for at fremme det som benævntes *bibliotekssagen*, dvs. udbredelsen af et professionelt, offentligt drevet biblioteksvæsen i hele landet.

I det følgende skildres med udgangspunkt i den danske bibliotekshistorie, hvorledes foreningen Danmarks Folkebogsamlinger forholdt sig til idéer, tanker og strømninger fra udlandet og disses betydning for folkebogsamlingernes udvikling i årene 1905-1919. Men allerede før 1905 gjorde en af samtidens førende bibliotekspionerer en enestående

Martin Dyrbye, cand.mag. & phil. & cand.scient.bibl.; lektor ved Danmarks Biblioteksskole, Birkerødvej 6, 2300 København S.

indsats for at tilegne sig viden om udenlandske biblioteksforhold, hvilket også vil blive behandlet.

Den udenlandske indflydelse på den danske folkebiblioteksudvikling i perioden analyseres med udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Hvilken rolle spillede den udenlandske biblioteksudvikling i årene forud for dannelsen af foreningen Danmarks Folkebogsamlinger?
- Kan oprettelsen af en dansk biblioteksforening og opbygningen af et organiseret professionelt og offentligt understøttet biblioteksvæsen i Danmark ses som udløber af en tidlig erfaringsudveksling, hvor modellen for dansk adfærd på området i dens væsentligste træk hentes fra den udenlandske biblioteksudvikling?
- Har biblioteksudviklingen i udlandet haft afgørende indflydelse som forbillede for dannelsen af foreningen Danmarks Folkebogsamlinger?
- På hvilke områder gjorde den udenlandske indflydelse sig i særlig grad gældende i forhold til den danske biblioteksudvikling set med nutidens øjne?

På det overordnede plan er det interessant at fremdrage nogle væsentlige eksempler på den udenlandske indflydelse, som fik afgørende betydning for biblioteksudviklingen i Danmark, og som kan iagttages på to vigtige områder i dag, når låneren opsøger og anvender det danske folkebiblioteksvæsen, nemlig:

- at der i det demokratiske samfund er fri og uhindret adgang til bibliotekets informationer gennem et velorganiseret og samarbejdende bibliotekssystem;
- at folkebibliotekerne har fælles standarder og ensartede regler, dvs. et fælles system, der letter benyttelsen og medvirker til at gøre materialerne tilgængelige og dermed også øger udlånet.

I dag har Danmark et velfungerende folkebiblioteksvæsen, der kan ses som en del af et sammenhængende bibliotekssystem.¹ Væsentlige elementer i nutidens folkebibliotekers funktioner blev opbygget og etableret på baggrund af udenlandske erfaringer, som blev udnyttet i systemets første opbygningsfase i årene 1905-1919, som derved på mange måder blev skelsættende for opbygningen af et ensartet folkebiblioteksvæsen i Danmark.

I det følgende eksemplificeres, hvorledes den udenlandske indflydelse har gjort sig gældende på forhold, som i dag tages for givet, og som må anses for særligt betydningsfulde for biblioteksudviklingen i Danmark. Eksemplerne vedrører dels bibliotekstekniske forhold, dels forhold som angår folkebiblioteksvæsenets opbygning.

Den første pionertid med særligt henblik på årene før 1905

Få år før dannelsen af foreningen Danmarks Folkebogsamlinger i 1905 udgav bibliotekspioneren, adjunkt og medlem af Statens Komité til Understøttelse af Folkebogsamlinger, Andreas Schack Steenberg i år 1900 bogen *Folkebogsamlinger. Deres Historie og Indretning*. I løbet af 1890'erne havde Steenberg knyttet kontakter til biblioteksfolk i Tyskland, England og Amerika, dels gennem korrespondance, dels ved en rejse til England i 1895. Gennem en dansk ven, bosiddende i England, ingeniøren Sigwald Müller fik Steenberg informationer om engelske biblioteksforhold, idet vennen sendte udklip fra blade herom, som Steenberg læste med stor interesse. I 1893 påbegyndte Steenberg en brevveksling med den østrigske professor, dr. Eduard Reyer, som varede ved til dennes død i 1914. Fra Reyer modtog Steenberg dennes bog *Entwicklung und Organisation der Volksbibliotheken* (1893), som udmærkede sig ved at indeholde "en udførlig Fremstilling af de engelske og amerikanske offentlige Biblioteker", og om sin glæde ved Reyers bog anførte Steenberg siden i sine erindringer: "Jeg mindes meget tydeligt min Glæde den Aften (d. 7. Marts, da Posten bragte mig den lovede Bog [...]); den Aften rykkede de engelske og amerikanske Biblioteker ind i det danske Biblioteksarbejde."²

Steenberg fortsatte sin indsamling af informationer og viden om offentlige biblioteker i England, og "fik sendt Beretninger og Udlaansregler fra dem", og desuden fik han kontakt med "forskellige Bibliotekarere", deriblandt sekretæren for den engelske biblioteksforening The Library Association, J.Y.W. MacAlister, der tillige redigerede *The Library*. Også andre engelske biblioteksfolk udviste "redebon Hjælp-somhed" overfor Steenberg. I 1893 opnåede Steenberg kontakt med den berømte amerikanske bibliotekar C.A. Cutter, der tilsendte ham sine katalogiseringsregler". Året efter bragtes Steenbergs "første større Artikel om Folkebogsamlinger" i *Tilskueren* (1894), og udgangspunktet

var den ringe rolle folkebogsamlingerne faktisk spillede i Danmark i befolkningens bevidsthed i modsætning til England og Amerika, ”hvor der gennem offentlig Diskussion var samlet en Række Beviser for den Betydning, som de offentlige Biblioteker havde for Folkeoplysningen.” Udgangspunktet for Steenberg var Reyers førømtalte fremstilling af forholdene i England og Amerika, og den danske læser fik gennem Steenbergs artikel et indblik i de engelske ”Free Public Libraries”, samt ”de folkelige Biblioteker i andre Lande, særlig i Nordamerika”.³

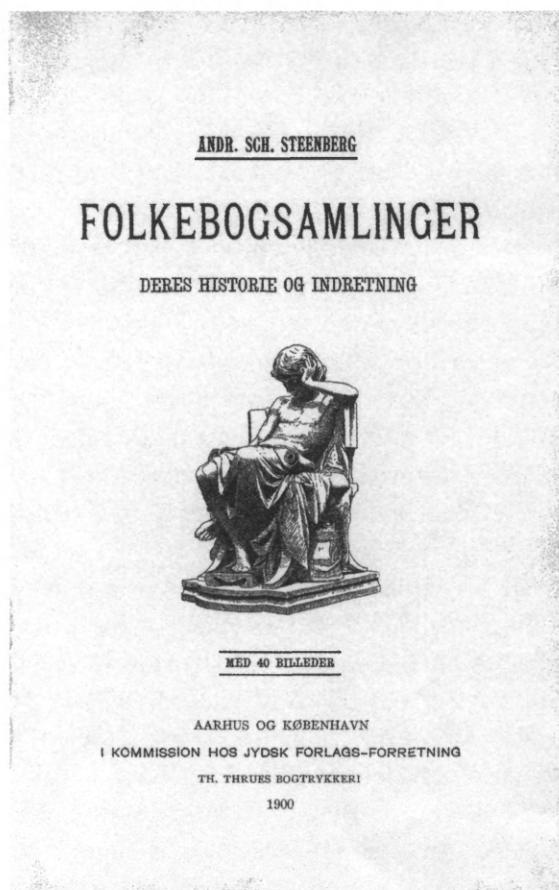
To faktorer var for Steenberg væsentlige ved fremhævelsen af navnlig de engelske og amerikanske folkebibliotekers fortræffeligheder, nemlig at bibliotekerne i disse lande betragtedes som en ”offentlig Sag, som Staten og Kommunen maatte tage sig af ligesom af Skolerne.” For skolemanden Steenberg var der en naturlig sammenhæng mellem skolen og biblioteket, hvilket senere blev fremhævet igen og igen af foreningen Danmarks Folkebogsamlinger. Sammenhængen mellem børns læsning, skolegangen og bibliotekernes betydning for højnelsen af uddannelsesniveaet blev en af de væsentligste mærkesager blandt foreningens medlemmer. Den anden faktor, som også senere blev en væsentlig forudsætning for folkebogsamlingssagens fremme og senere folkebibliotekssagens store succes i de følgende hundrede år, var princippet om, at det offentlige, staten og kommunen, skulle understøtte den gode sag, nemlig fri, lige og gratis adgang for alle til at benytte bibliotekerne i samfundet.

Et par år senere, i 1895, fik Steenberg gennem en statslig rejseunderstøttelse mulighed for ved selvsyn at stifte nærmere bekendtskab med de offentlige biblioteker i England, deriblandt i London og omegn samt Liverpool. Under opholdet i England blev der også lejlighed til at træffe biblioteksfolk og derigennem indhente informationer fra praksis.

I 1897 besøgte Steenberg atter England, og hans indtryk fra denne tur og rejsen i 1895 blev meddelt til en større kreds gennem artikler i bladene, som senere samledes i *Skildringer fra England*, der blev udgivet på foranledning af Udvalget for Folkeoplysnings Fremme (1899). Denne bog gav anledning til omtale og ”i ”Politiken” førte det til en længere Drøftelse af Sagen.” Steenberg fortsatte med at skrive om de engelske biblioteksforhold i *Illustreret Tidende* og *Nordstjernen*. Takket

Steenbergs bog om folkebog-samlingernes historie med vejledning i oprettelse og drift af folkebogsamlinger blev en klassiker i dansk bibliotekslitteratur.

være en målrettet indsats med henblik på at informere om biblioteksudviklingen i England og Amerika blev folkebogsamlingssagen gjort til genstand for "Drøftelse".

I slutningen af 1890'erne knyttedes nærmere kontakter mellem Steenberg og svenske biblioteksfolk, som drog nytte af hans viden, og et foredrag holdt i 1896 på Askov Højskole i forbindelse med et nordisk skolemøde i privat regi blev trykt i det svenske *Verdandi* og "benyttet som Grundlag for et Agitationsarbejde i Sverige for Biblioteks-sagen." Steenbergs indflydelse og betydning for udviklingen af folkebogsamlinger/folkebiblioteker i de øvrige nordiske lande under-

stregedes yderligere ved, at han på det følgende nordiske skolemøde i 1898 i Sverige indledte drøftelsen ved at tale om "Bibliotekssagen" til trods for, at den ikke stod på dagsordenen.

Kontakten til de udenlandske biblioteksfolk førte til, at Steenberg fik mulighed for at rejse udenlands, og han nød således så stor respekt i England, at han "blev opfordret til at være Medindbyder til det andet internationale Biblioteksmøde", der fandt sted i London i 1897. På mødet talte Steenberg om biblioteksforholdene i de nordiske lande. Stort indtryk gjorde en diskussion af et biblioteksfagligt spørgsmål, nemlig princippet om åbne hylder versus lukkede hylder, som ifølge Steenberg "satte Sindene stærkest i Bevægelse." Denne diskussion blev senere taget op i Danmark. På mødet gjorde især amerikanske biblioteksfolk et stort indtryk på Steenberg, der selv fik lejlighed til at stifte bekendtskab med det forjættede land ved hans store amerikarejse i 1902.⁴

Mødet i London i 1897 og samværet med engelske og amerikanske biblioteksfolk blev skelsættende for Steenberg: "Den store og venlige Hjælpssomhed, som de siden viste mig, naturligvis særlig under mit Ophold i Amerika i 1902, blev af den største Betydning for mit Arbejde og var mig til megen Opmuntring under de ofte ret trælsomme Kaar, under hvilke det blev udført. Men mit største Udbytte af Mødet var dog Følelsen af, at jeg var kommet med i et Verdensarbejde, og at jeg i mit eget Arbejde, saaledes som en engelsk Bibliotekar, der tog Ordet efter mit Foredrag, lovede mig, kunde gøre Regning paa Hjælp fra de Lande, der var kommet videre med Sagen end mit eget Land. Det Løfte er ærligt blevet holdt."⁵

Rejserne til England og Amerika resulterede i nyttige kontakter til biblioteksfolk, der havde gjort en række erfaringer, som Steenberg fandt kunne bruges i udviklingen af folkebogsamlingerne i Danmark. Foruden omfattende brevvekslinger med fremtrædende engelske og amerikanske biblioteksfolk vedligeholdt Steenberg også kontakten med tyske og andre europæiske, herunder nordiske biblioteksfolk. Kontakterne til de udenlandske biblioteksfolk og viden om deres erfaringer, i særdeleshed viden om forholdene i England og Amerika, fremhævede Steenberg siden som medvirkende til, at han fik "en sikker Forestilling

om, i hvilken Retning Udviklingen skulde søges ført, og hvorledes et nyt Bibliotekssystem skulde bygges op.”

I 1899 blev folkebogsamlingsagen styrket, da kontorchef i Kulturministeriet A.P. Weis og Andreas Schack Steenberg udpegedes som de eneste to medlemmer i den nyoprettede Komiteen til Understøttelse af Folkebogsamlinger, der afløste Komiteen til Uddeling af Boggaver. Steenberg blev den praktiske og daglige leder af den nye komité. Ifølge Steenberg var bogsamlingernes forhold på landet og i byerne miserable, selvom uegennyttige og ulønnede frivillige mennesker gjorde en stor indsats i bogsamlingsagens tjeneste. Løsningen på opgaven med at højne standarden i folkebogsamlingerne bestod i at drage nytte af andre landes erfaringer: ”Det stod klart for mig, at skulde det lykkes at komme fremad med Bibliotekssagen, maatte vi her i Danmark lære de engelsktalende Folks Biblioteker at kende for derigennem at faa en Forestilling om, hvor nyttig en Ting et velordnet Bibliotekssystem er for hele Folket.”

Steenbergs overordnede formål med at arbejde for bogsamlingsagen var med andre ord etableringen af et bibliotekssystem. Forudsætningen for dette var udbredelse af kendskabet til ”Biblioteksteknikken” – det vi i dag bl.a. henregner under de biblioteksfaglige aspekter af biblioteksarbejdet – og desuden ”til den Litteratur, der egnede sig for Folkebibliotekerne, særlig Oplysningslitteratur”, dvs. bogvalget eller materialevalget. Som en tredje vigtig forudsætning for sagens fremme betonedes Steenberg arbejdet for etableringen af ”Børnebogsamlinger.”⁶

En bevilling på finansloven for 1899/1900 og privat støtte fra den Raben-Levetzause Fond muliggjorde udgivelsen i år 1900 af en biblioteksfaglig publikation, som kunne anvendes i bogsamlingsagens tjeneste, nemlig den førnævnte *Folkebogsamlinger, deres Historie og Indretning*, som i øvrigt var den første danske fremstilling, der også omhandlede bibliotekstekniske spørgsmål, siden udgivelsen af Molbechs bog *Om offentlige Bibliotheker* i 1829. I bogen drog Steenberg rig nytte af den viden, som han havde opnået gennem personlige kontakter til udenlandske biblioteksfolk, samt fra læsning af udenlandsk biblioteksfaglig litteratur.

Takket være Steenbergs store forarbejde gennem adskillige år, hans store viden og kontakthaver i ind- og udland havde han de bedste forudsætninger for at skrive en vejledning, som tog udgangspunkt dels i bibliotekshistorien, dels i samtidige udenlandske erfaringer med hensyn til hvorledes biblioteksvirksomhed kunne udmøntes og organiseres i praksis. I form og indhold mindede bogen om John Cotton Danas *Library Primer* (1899), som Steenberg i øvrigt også henviste til.⁷

Den væsentligste inspirationskilde for Steenberg var uden tvivl udviklingen af free public libraries i henholdsvis England og Amerika, som han besøgte på studierejser. Opgaven med at skrive bogen var vanskelig, idet der skulle findes danske ord for en biblioteksfaglig terminologi, der udsprang fra udlandet. Alligevel erindrede Steenberg arbejdet med glæde:

”Men det var paa den anden Side et yderst fornøjeligt Arbejde at fortælle om de udmærkede Biblioteksforhold i England og Amerika, og det var en lykkelig Fornemmelse gennem Fremstillingen at faa Orden paa alt det Stof, jeg efterhaanden havde samlet vedrørende Biblioteksteknikken. Bogen blev forsaavidt skrevet paa et meget heldigt Tidspunkt, som man i Amerika, hvorfra jeg særlig hentede mine Oplysninger, netop da havde faaet udviklet Systemer for de forskellige Sider af Teknikken.”⁸

Det var således efter engelsk og amerikansk forbillede, at folkebibliotekerne i Danmark efter Steenbergs mening burde indrettes og organiseres.

I Amerika dannedes allerede i 1876 en biblioteksforening, American Library Association, og året efter, i 1877, den tilsvarende engelske Library Association of the United Kingdom. Direkte inspireret af den amerikanske biblioteksforenings valgprog redegjorde Steenberg i sin bog om folkebogsamlingerne for, hvad han mente, at målet for folkebogsamlingsarbejdet burde være: Vil man med faa Ord udtrykke det Maal, som Folkebogsamlingerne arbejde hen imod, kan man bruge den amerikanske Biblioteksforenings Valgprog: ”De bedste Bøger for det største Antal Læsere med de mindste Omkostninger”.⁹

I bogen gjorde Steenberg sig til talsmand for at benytte folkebibliotekernes organisation og udvikling i England og Amerika som et ideal, og hans bog blev således et forbillede for det fremtidige danske biblio-

teksvæsens udvikling i det 20. århundrede, men også en væsentlig forudsætning for at professionalisere biblioteksarbejdet. Som tilfældet var det i Amerika og England, fremhævede Steenberg, skulle bibliotekerne være frie og offentligt drevne og i øvrigt gratis at benytte.

I begyndelsen af 1900-tallet syntes forudsætningerne at være tilstede, for at få udviklet et mere velorganiseret folkebiblioteksvæsen i Danmark. Det statslige tilskud medvirkede til at tilskynde til oprettelsen af folkebogsamlinger. Endvidere fandtes, takket være Steenbergs bog, et nyttigt biblioteksfagligt arbejdsredskab, som ville gavne de mennesker, der arbejdede for bogsamlingsagen. I 1905 styrkedes arbejdet for at organisere folkebogsamlingerne ved stiftelsen af foreningen Danmarks Folkebogsamlinger, som skulle blive et overordentligt vigtigt, fælles koordinerende forum, der kunne tale folkebogsamlingernes sag med én stemme og samtidig varetage deres interesser overfor staten og kommunerne.

At forbilledet for dannelsen af foreningen og inspirationen hertil hentedes fra udlandet er sandsynligt, idet Steenberg i sin føromtaltede bog gentog den amerikanske biblioteksforenings motto og fremhævede, at den havde "haft en meget betydelig Indflydelse paa Bibliotekernes Udvikling".¹⁰ Desuden hæftede Steenberg sig ved den engelske biblioteksforenings virke: "Den har haft en betydelig Indflydelse paa den engelske Bibliotekslovgivning i de sidste Aartier og har i det hele været de engelske Biblioteker til megen Nytte. I flere Egne af Landet findes der stedlige Biblioteksforeninger."¹¹

Etableringen af foreningen Danmarks Folkebogsamlinger

I sensommeren 1905 blev der taget initiativ til stiftelsen af en forening for folkebogsamlingerne. Steenberg havde "i nogen Tid gaaet og tumlet med Planer om en Forening for Bibliotekerne" og ville have taget et initiativ på et skolemøde i 1905, men forinden blev han kontaktet af lærer Jens Bjerre fra Lemvig, der ville tage et lignende initiativ. I et brev til Steenberg skrev Bjerre bl.a.: "Jeg har spekuleret paa om ikke Landets Bogsamlinger burde slutte sig sammen til en Fællesorganisation med en Fællesbestyrelse." Derved kunne man "optræde med større Vægt overfor Regering og Rigsdag og derved opnaa større Statstilskud og andre mulige Fordele."

*Jens Bjerre, foreningen
Danmarks Folkebogs-
samlings første
formand.
Det Kgl. Bibliotek*

Steenberg sluttede op om Bjerres forslag. For at undgå at stå i en dobbeltrolle overfor Statens Komité til Understøttelse af Folkebogsamlinger ville Steenberg ikke selv være medlem af foreningen, men derimod gerne finde en form, hvorunder han alligevel kunne bidrage til foreningens arbejde. Han hjalp således Bjerre med at kontakte personer, som "ville være med som Indbydere til et konstituerende Møde".¹²

Den 25. november 1905 stiftedes foreningen Danmarks Folkebogsamlinger i Fredericia. Steenberg var med til det stiftende møde, hvor Jens Bjerre valgtes til formand. Medlemmerne var først og fremmest "offentlige Folkebogsamlinger", og desuden kunne "Foreninger og Institutioner, der delvis virker gennem Bogsamlinger" og "Mænd og Kvinder, der udfører et Arbejde i Bogsamlingernes Tjeneste" optages som medlemmer. Foreningens opgaver i fremtiden var følgende: "Opnaelse af billigt Bogkøb, Udgivelse af et Blad, Forøgelse af Tilskud fra

Stat og Kommune, Oprettelse af nye Bogsamlinger og Vandrebogsamlinger.”¹³

Den udenlandske biblioteksudvikling og omtalen heraf i Bogsamlingsbladet

I lighed med biblioteksforeningerne i Amerika og England udgav foreningen et tidsskrift som kontakt- og oplysningsorgan, *Bogsamlingsbladet*, der udkom i årene 1906-1920. Bladet fik en helt central betydning såvel for medlemmerne som for biblioteksfolk i almindelighed og derved for dansk kulturliv.

En af de hyppigt anvendte rubrikker i bladet var ”Fra fremmede Lande”, men også i andre artikler og indlæg fik læseren lejlighed til at stifte bekendtskab med biblioteksudviklingen i udlandet. Ved gennemgangen af *Bogsamlingsbladet* kan den udenlandske indflydelse på udviklingen af folkebogsamlingernes virksomhed afdækkes. Helt overordnet gjorde den udenlandske indflydelse sig gældende på to måder. (1) Gennem enkeltpersoners interesse for sagen, især med henblik på bibliotekstekniske spørgsmål og spørgsmål vedrørende organiseringen af biblioteksarbejdet, og (2) ved foreningens egen brug af udenlandske eksempler og erfaringer i agitationsøjemed.

Det er karakteristisk at enkeltpersoners bidrag i høj grad bestod i at viderebringe oplysninger om, hvorledes det praktiske biblioteksarbejde, løsningen af bibliotekstekniske spørgsmål og organiseringen af biblioteker fandt sted i andre lande. Bidragyderne til sådanne indlæg var hovedsageligt enkeltpersoner, som stod uden for foreningens ledelse, men i øvrigt bakkede op om bogsamlingssagen. Navnlig Steenberg var en flittig bidragyder til rubrikkerne om den udenlandske biblioteksudvikling. Når foreningens ledelse ytrede sig om de udenlandske forhold, skete det hyppigst når et udenlandsk eksempel kunne bruges agitatortrisk i den gode sags tjeneste.

Indsamlingen af informationer om udenlandske biblioteksforhold skete dels ved læsningen af udenlandske biblioteksfaglige tidsskrifter og udenlandsk litteratur om biblioteker og bibliotekstekniske spørgsmål, dels ved enkeltpersoners indsamling af viden under besøg i udenlandske biblioteker og andre institutioner, som havde med biblioteksvæsen at gøre, f.eks. gennem studieophold på udenlandske biblioteksskoler. Tanken bag formidlingen af erfaringer fra udlandet var uden tvivl at bi-

drage med forslag til løsninger, der kunne lette bogsamlingsfolkernes daglige arbejde.

Med hensyn til lande, hvorfra der hentedes informationer eller inspiration, kan det konstateres, at det især drejede sig om Amerika, England, Norge og i mindre grad Sverige og Tyskland, mens informationer fra andre europæiske lande i reglen begrænsedes til at være af rent orienterende karakter.

Den udenlandske indflydelse og påvirkning af de danske folkebogsamlinger gjorde sig gældende på to overordnede områder: (1) udførelsen af det bibliotekariske arbejde, og (2) opbygningen og organiseringen af et sammenhængende, professionelt bibliotekssystem, dvs. systemtænkning, hvis forbillede hovedsageligt havde sit udspring i Amerika og England.

De bibliotekstekniske spørgsmål og deres løsning

En nærmere indholdsanalyse viser tydeligt at netop *Bogsamlingsbladet* fik stor betydning for det praktiske biblioteksarbejde og udbredelsen af viden herom til medlemmerne af Danmarks Folkebogsamlinger. I øvrigt havde foreningen ingen forpligtelse overfor medlemmerne med hensyn til at informere om bibliotekstekniske spørgsmål, hvorfor denne opgave hovedsageligt blev varetaget af medlemmer og sagkyndige, som interesserede sig særligt herfor, og som skrev herom i bladet til gavn og glæde for medlemmerne.

Nye metoder og tekniske muligheder blev jævnlige omtalt. De fleste af de personer, som havde ansvaret i det daglige for folkebogsamlingernes drift havde ikke egentlige biblioteksfaglige kundskaber, og derfor var der en kærkommen lejlighed til at følge med udviklingen inden for det biblioteksfaglige område gennem artikler i *Bogsamlingsbladet*, herunder anmeldelser af biblioteksfaglig litteratur. Især fire af samtidens bibliotekspionerer var optaget af bibliotekstekniske og biblioteksfaglige spørgsmål og henviste hyppigt til udenlandske erfaringer, nemlig Steenberg, H.O. Lange, Thomas Døssing og H. Hvenegaard Lassen.¹⁴

De følgende eksempler tager deres udgangspunkt i faktorer, som i dag er af overordnet og væsentlig betydning for lånerens møde med folkebiblioteket i forhold til benyttelsen af materialerne, og hvor den udenlandske indflydelse i særlig grad har gjort sig gældende. Det ene

angår den fysiske adgang til materialerne, det andet angår lånerens muligheder for at fremfinde materialerne enten på egen hånd eller med hjælp fra bibliotekaren.

Et af de tidligste eksempler i *Bogsamlingsbladet* på formidling af erfaringer fra udenlandske biblioteker, som senere fik stor betydning for folkebibliotekernes udvikling, var Steenbergs fremhævelse af betydningen og nytten af "aabne Hylde" i folkebogsamlingerne. Som tidligere nævnt havde Steenberg fulgt diskussionen herom i Amerika og England, og derfor havde han den fornødne viden om fordelene og ulemperne i denne sag.

I en artikel fra 1907 om det Deichmannske Bibliotek i Norge strejfede Steenberg spørgsmålet om åbne hylde, som gav lånerne uhindret adgang til reolerne, og dermed lærte de "at skatte Bogsamlingen."¹⁵ Året efter vendte Steenberg tilbage til spørgsmålet på baggrund af en artikel i det amerikanske *Library Journal* (marts 1907), og han sørgede ligeledes for omtale i *Bogsamlingsbladet* da bibliotekerne i Lemvig og på Frederiksberg indførte åbne hylde.

Trods øget behov for plads og faren for tyveri fandt Steenberg, at erfaringerne fra udlandet i dette spørgsmål var så gode, at han kunne anbefale åbne hylde, idet ekspeditionerne blev lettere og billigere ved et sparet tidsforbrug, og samtidig satte åbne hylde "Laanerne ganske anderledes i Stand til at faa de Bøger, som de ønsker", ligesom "de har en udmærket opdragende Indflydelse paa Laanerne, der bliver langt mere bogkendte ved Hjælp af de aabne Hylde."¹⁶

Som bekendt har danske folkebiblioteker i dag åbne hylde. Idéen hertil udsprang fra Amerika, og blev præsenteret på det første internationale biblioteksmøde i London i 1877.¹⁷

Indtil for få år siden, da folkebibliotekerne anvendte kartotekskort til katalogerne, tog såvel bibliotekaren som låneren det for givet, at uanset hvor i landet man befandt sig, var systemet ensartet opbygget efter en fælles standard, hvilket sparede tid for såvel personale som for låneren. De første ansatser til en fælles løsning på katalogiseringsspørgsmålet rejstes allerede omkring første verdenskrig, men ikke af Danmarks Folkebogsamlinger, derimod af enkeltpersoner, som takket være deres kend-

skab til udenlandske biblioteksforhold kunne se nytten af, at bibliotekerne samarbejdede om fælles løsninger for at spare tid og penge.

Samtidens fremtrædende biblioteksfolk rejste således spørgsmålet om nytten af fælles standardisering inden for den del af biblioteksarbejdet, som vedrørte registreringen af materialerne, dels med hensyn til katalogisering, dels med hensyn til klassifikation.¹⁸

For katalogiseringens vedkommende rejstes spørgsmålet af Thomas Døssing i 1914, da han i *Bogsamlingsbladet* redegjorde for erfaringer indhøstet i Amerika og Norge med hensyn til udarbejdelsen af "Saglister og Emnekataloger".¹⁹ I det følgende år gjorde Steenberg og H.O. Lange på et møde i Bibliotekarforeningen sig til talsmænd for en ensartet fælles katalogisering. Deres idé førte til nedsættelsen af et udvalg, som skulle foretage ændringer i *Dansk Bogfortegnelse*, og samtidig blev det foreslået, at der udarbejdedes trykte katalogkort. Om sidstnævnte henviste H.O. Lange direkte til erfaringer hermed fra Amerika, hvor trykte katalogkort blev fremstillet og forhandlet ved Kongresbiblioteket i Washington. Samtidig foreslog han, at "Gads Bogfortegnelse burde udkomme én gang om Ugen, trykt paa Kort af den internationale Normalstørrelse."²⁰

Spørgsmålet om anvendelsen af trykte kort, som fulgte en amerikansk inspireret international standard, blev genoptaget i 1918, da Hvenegaard Lassen foreslog, at de danske folkebogsamlinger skulle anvende den "amerikanske Størrelse paa Katalogkort". Samtidig fremhævede han deres nytte også i forhold til de danske folkebogsamlingers arbejde, idet de kunne få "stor økonomisk og praktisk Betydning."²¹ Endvidere fandt Hvenegaard Lassen, at en fælles standard for kortene ville medvirke til opfyldelsen af et væsentligt mål for alle, der ønskede at fremme bogsamlingsagen, nemlig et gnidningsfrit samarbejde mellem bibliotekerne i Danmark: "Ved at indrette sit Bibliotek – det være sig stort eller lille – med "Normalstørrelse" overalt, hvor det er muligt, gør man sit til at lette og fremhjælpe det Biblioteks-Samvirke, som maa være et af vore Maal."²²

Ved opbygningen af folkebogsamlingerne var det af afgørende betydning, at disse fik et fælles klassifikationssystem, således at biblioteksarbejdet blev lettet og ressourcerne derved blev anvendt så rationelt og

hensigtsmæssigt som overhovedet muligt i forhold til de knappe økonomiske midler, der stod til rådighed for dem, der i det daglige havde ansvaret for driften.

Blandt dem, der holdt foredrag om klassifikations spørgsmål, var naturligvis Steenberg og andre "Sagkyndige" i Statens Bogsamlingskomité, som løbende fulgte udviklingen i andre lande. For Steenberg herskede der ingen tvivl om, at fremtidens klassifikationssystem måtte være baseret på Deweys amerikanske system, men samtidig måtte det i en omarbejdet form indarbejdes i de danske folkebogsamlinger, hvilket også blev tilfældet efter udgivelsen af en dansk *Decimal-Klassedeling til Brug ved Ordningen af Bogsamlinger*.²³

I dag tages det for givet, at folkebibliotekerne anvender et ensartet klassifikationssystem, nemlig DK5, men tankegangen bag det blev introduceret under første verdenskrig. Det var ikke Danmarks Folkebogsamlinger, men derimod enkeltpersoner, som rejste spørgsmålet om en ensartet klassifikation gennem foredrag og artikler i *Bogsamlingsbladet*.

De nye bibliotekstekniske tiltag blev ikke taget på foranledning af Danmarks Folkebogsamlinger, idet mange medlemmer så med skepsis på disse eller direkte modsatte sig indblanding i deres anliggender og tog afstand fra øget statslig indflydelse. Derimod kom initiativet dels fra Statens Bogsamlingskomité, dels fra personkredsen bag Dansk Biblioteksforening, der oprettedes i 1916, og som sluttede op om "et dansk folkebibliotekssystem efter anglo-amerikansk model".²⁴

Eksempler på den udenlandske indflydelse på organisationen af folkebogsamlingerne

Om Danmarks Folkebogsamlingers overordnede målsætning, som sigtede mod at organisere folkebogsamlingerne og styrke dem ved at fremme en række mærkesager, anvendtes i samtiden betegnelsen 'bogsamlingssagen' som en fællesnævner for en række spørgsmål, der skulle løses på kortere eller længere sigt. På et overordnet plan arbejdede foreningens ledelse for at fremme den frie og lige adgang for lånerne til bogsamlingerne. Princippet om fri og lige adgang var i væsentlig grad inspireret af biblioteksudviklingen i Amerika og England. Denne del af bogsamlingssagen betragtedes som en af de væsentligste mærkesager for

foreningens ledelse, men samtidig arbejdede en række enkeltpersoner, der ikke tilhørte foreningens ledelse, for at fremme enkelte mærkesager, som siden skulle få overordentlig stor betydning for foreningens virksomhed og ikke mindst for organisationen af folkebogsamlingerne og de senere folkebiblioteker. Foreningens medlemmer fik rig lejlighed til at stifte bekendtskab med nye ideer om organisationen af et fremtidigt bibliotekssystem gennem læsningen af *Bogsamlingsbladet*.

De følgende eksempler belyser to vigtige mærkesager, som på afgørende vis fik betydning for organisationen af folkebogsamlingerne og senere folkebibliotekernes udvikling. Folkebogsamlingernes lånere var voksne mennesker, mens børnenes læsning blev overladt til hjemmet og skolen. Som det var tilfældet i Amerika, fandt også de danske bogsamlingsfolk det vigtigt, at indsatsen for at fremme børnenes og de unges læsning blev styrket, hvilket burde ske ikke blot i skolens, men også folkebogsamlingernes regi. Et andet væsentligt spørgsmål var, hvorledes samarbejdet mellem folkebogsamlingerne, såvel de større i byerne som de mindre ude på landet, kunne forløbe mest hensigtsmæssigt. Sidstnævnte spørgsmål indgik i diskussionen om oprettelsen af centralbibliotekerne.

Med hensyn til organisationen af folkebogsamlingerne, som i årene 1905-1920 efterhånden udviklede sig til egentlige forløbere for vore dages folkebiblioteker, hentedes i vid udstrækning inspiration fra udlandet. Navnlig med hensyn til opbygningen af børnebogsamlinger, de senere børnebiblioteker, og centralbibliotekerne spillede den udenlandske indflydelse en afgørende rolle.

Udenlandske erfaringers betydning for oprettelsen af børnebogsamlinger

Børn og unge

Navnlig på et område blandt de mærkesager, som Danmarks Folkebogsamlinger ivrigt agiterede for, fandt foreningen hyppigt anledning til at henvise til udviklingen i andre lande, især med henblik på at fremme udbredelsen og udvidelsen af foreningens aktiviteter. Hvis folkebogsamlingernes sag skulle nyde fremme på længere sigt, måtte bogsamlingssagen ikke alene omfatte de voksne lånere, men også fremtidens lånere, dvs. børnene og de unge.

Spørgsmålet om børnebogsamlingerne rejstes i 1908 af Steenberg på baggrund af et referat fra et foredrag, som amerikaneren G. Stanley Hall havde afholdt, og som blev trykt i *Library Journal*. Især var der grund til at hæfte sig ved Halls idé om, at bibliotekerne skulle regnes som en naturlig del af uddannelsessystemet fra folkeskolen og til universitetet. Denne tankegang vandt også indpas i det danske bibliotekssystem, og i dag er det en selvfølge, at uddannelsessystemet og biblioteksvæsenet samarbejder på en lang række områder.²⁵

Året efter blev spørgsmålet om børnebogsamlinger i folkebogsamlingerne atter rejst. På bogsamlingsmødet i Aarhus 1909 var den indbudte foredragsholder Anna M. Monrad, som havde været i Amerika og studeret biblioteksforhold, en varm fortaler for at integrere børnebogsamlinger i "det store Bibliotekssystem" med særligt uddannet personale til at varetage børnebiblioteksarbejdet. Hendes foredrag mødtes med "stærke Haandklap" i forsamlingen. Også hos Danmarks Folkebogsamlinger vandt idéen tilslutning. Johannes Høirup fra bestyrelsen støttede tanken om "en almindelig Børneafdeling i det almindelige Folkebibliotek", og lærer Grønborg påpegede, at der manglede litteratur for børn, og at denne i øvrigt også burde være fængslende for dem.²⁶

Steenberg genoptog i 1911 temaet om oprettelsen af børnebogsamlinger. I en artikel i *Bogsamlingsbladet* henviste han atter til indsatsen i Amerika med hensyn til de offentlige bibliotekers varetagelse af "Barnets Læsning, og saa stærk er deres Interesse for dette Arbejde, at de endog har indført Fortællertimer i deres Børnebiblioteker for at vinde Barnet for Bøgerne." I Danmark derimod var man langt tilbage, og ansvaret for børnenes læsning var alene skolens, selvom der ganske vist var "enkelte Folkebogsamlinger, som ogsaa anskaffer Børnebøger". Steenberg gjorde sig også til talsmand for, at kommende lærere efter amerikansk forbillede burde have kendskab til børnelitteratur, og efterlyste samtidig den "Samklang", som netop herskede i Amerika mellem skolevæsenet og biblioteksbevægelsen.²⁷

I nutidens folkebiblioteker gøres en stor indsats for at tiltrække unge til bibliotekerne, først og fremmest aldersgruppen 14-18 år, dvs. dem, som

er for gamle til at benytte børnebiblioteket, men samtidig finder voksenafdelingen mindre attraktiv. Denne problemstilling er imidlertid ikke ny, men kan faktisk spores tilbage til tiden under den første verdenskrig.

I forlængelse af agitationen for oprettelsen af børnebiblioteker i folkebogsamlingerne gjorde Steenberg sig i 1915 til talsmand for, at der skulle gøres en særlig indsats for at tiltrække unge til folkebogsamlingerne. Han fremhævede således, at biblioteksfolk i de engelsktalende lande med held havde gennemført en ordning, hvorefter "Børnebogsamling og Ungdomsbogsamling" var slået sammen under samme tag som folkebogsamlingen, mens man i Danmark havde knyttet børnebogsamlingen til skolerne. Steenberg ønskede imidlertid ikke at ændre på børnebogsamlingernes tilknytning til skolerne, men han fandt det "naturligt, at Bogsamlingen for de unge knyttedes til Folkebogsamlingen." En "særlig Afdeling for de unge" ville derved "ogsaa kunne blive en betydelig Støtte for den Ungdomsskole, der for Tiden er under Dannelse, og for de Aftenskoler, der allerede virker."²⁸

Både før og efter vedtagelsen af Lov om statsunderstøttede Biblioteker i 1920 var der mulighed for at søge statstilskud til børnebiblioteker "efter lignende regler som for de voksnes biblioteker", men de blev ikke omfattet af loven, idet spørgsmålet herom blev henvist "til den lige nedsatte *store skolekommission*". Det betød dog ikke, at interessen for børnebibliotekssagen mindskedes. Således gjorde børnebibliotekarere, deriblandt Eleonora Sørensen i Vejle og Helga Møllerup i København, en stor indsats for børnebibliotekssagens fremme i mellemkrigsårene.²⁹

Først ved revisionen af Lov om statsunderstøttede Biblioteker i 1931 blev der givet mulighed for statstilskud til selvstændige børnebiblioteker, og endelig i 1964 førte den nye og fremadrettede Lov om folkebiblioteker m.v. til et påbud om, at kommunerne skulle drive folkebiblioteker med afdelinger for voksne og børn. Idéen om selvstændige børnebiblioteker rejstes som en mærkesag af Danmarks Folkebogsamlinger før den første verdenskrig og inspirationen hertil hentedes fra biblioteksudviklingen i navnlig Amerika og England.

Den udenlandske indflydelse på udviklingen af idéen om etablering af centralbiblioteker

I forbindelse med afholdelsen af Landsudstillingen i Aarhus i 1909 blev der arrangeret et biblioteksmøde, hvor H.O. Lange holdt et foredrag *Om Bibliotekssagen uden for København*. Foredraget, som også blev udgivet i trykt form, fik stor betydning, og mange af de tanker, som H.O. Lange gjorde sig til talsmand for, realiseredes siden hen. H.O. Lange gik ind for, at organisationen af biblioteksvæsenet i Danmark skulle ske efter amerikansk mønster. Organisationen burde finde sted på en sådan måde, at der var en tydelig sammenhæng mellem bibliotekaren, bøgerne, arbejdsmetoden og lokalet, dvs. et udtryk for systemtænkning, i modsætning til dengang herskende forhold i Danmark, hvor der først og fremmest blev tænkt på bøger og lokaler, mens man undervurderede "det personlige Element i Bibliotekssagen". På længere sigt sejrede H.O. Langes synspunkt, idet der efter amerikansk forbillede etableredes kurser og fra 1918 en egentlig selvstændig uddannelse af bibliotekarer.

På biblioteksmødet fremkom H.O. Lange i sit foredrag med en banebrydende idé, som i løbet af få år fik tilslutning fra medlemmerne af Danmarks Folkebogsamlinger og det øvrige biblioteksvæsen. H.O. Lange foreslog oprettelse af centralbiblioteker efter amerikansk forbillede, men han var ikke upåvirket af tanker og initiativer til lignende biblioteker, som var kendte i Danmark i årene før 1909. Således fungerede Holbæk Amts Folkebogsamling, oprettet på Rasmus P. Niensens foranledning i 1902, som "en for by og amt fælles bogsamling", og i Vejle fungerede biblioteket på lignende vis. Den ledende skikkelse i bogsamlingsarbejdet ved Biblioteket for Vejle By og Amt, Fr. Orluf redegjorde i en artikel i *Bogsamlingsbladet* i 1908 for arbejdet i Vejle med etableringen af et amtsbibliotek. Mange af Langes hovedtanker fandtes nævnt i artiklen, og sandsynligvis havde Lange ladet sig inspirere af Orluf.³⁰

Bølgerne kom i de følgende år til at gå højt i Danmarks Folkebogsamlinger med hensyn til fordele og ulemper ved opbygningen af centralbiblioteker, og diskussionen blev i øvrigt sammenkædet med Statsbibliotekets rolle i forhold til folkebogsamlingerne. I 1913 tog formanden Jens Bjerre spørgsmålet op og anmodede medlemmerne om deres støtte til hans "Forslag til Centraler", idet han samtidig refe-

rerede til de amerikanske "county libraries" i Californien, der var hans forbillede.³¹

Spørgsmålet om oprettelse af centralbiblioteker efter amerikansk forbillede blev fulgt op af Hvenegaard Lassen, som i et indlæg i *Bogsamlingsbladet* faktisk samtidig indledte en ny linje i bogsamlings sagen ved at betone, at man ikke uden videre kunne overføre idéer fra udlandet til danske forhold, men dermed være ikke sagt, at man ikke kunne lade sig inspirere deraf før at nå videre på nogle områder end de lande, som man gerne ville sammenligne sig med: "Danske Biblioteksforhold kan ikke direkte sammenlignes med amerikanske. Blandt Forskelligheder vil jeg i denne Sammenhæng fremhæve, at Amerikanerne kan bygge paa langt større og bedre udstyrede Bybiblioteker, naar de vil bringe Læsning ud til Landboerne, medens vi omvendt har alle vore Landsbybogsamlinger, hvor Amerikanerne som oftest maa begynde paa bar Bund. Hvis vi skynder os at faa vore Distriktsbiblioteker i System, er der ikke noget i Vejen for, at vi kan komme til at staa som et Mønster for en national Biblioteksorganisation, der naar ud til alle; det er selv Amerikanerne endnu langt fra at have naaet."³²

H.O. Langes idé blev efter mange diskussioner realiseret i 1913, da der fra statens side bevilgedes midler til et forsøg med oprettelse af centralbiblioteker. De første etableredes i Holbæk og Vejle i 1914, netop i de byer, hvor forløberne til centralbibliotekerne blev skabt. Med vedtagelsen af Lov om statsunderstøttede Biblioteker i 1920 blev der skabt basis for et system af centralbiblioteker i Danmark, men ideen herom udsprang af biblioteksudviklingen i Amerika.

Afslutning

Som påpeget i det foregående spillede den udenlandske biblioteksudvikling en væsentlig rolle både før og efter stiftelsen af foreningen Danmarks Folkebogsamlinger. I årene før 1900 og frem til 1905 gjorde især bibliotekspioneren Andreas Schack Steenberg en indsats for at følge udviklingen i udlandet og formidle viden herom i både aviser og tidskrifter samt ikke mindst i hans banebrydende skrift *Vore Folkebogsamlinger*.

I årene 1905-1919 var *Bogsamlingsbladet* det organ, hvori især enkeltpersoner, deriblandt samtidens fremtrædende bibliotekspionerer, for-

midlede viden om biblioteksudviklingen og nye ideer fra udlandet, herunder bibliotekstekniske forhold, til de danske bogsamlingsfolk. Dette er blevet eksemplificeret med udgangspunkt i diskussionen om åbne hylder, klassifikation og katalogisering af materialerne.

Når diskussionerne blandt bogsamlingsfolkene vedrørte Danmarks Folkebogsamlings overordnede formål, fremme af "bogsamlings-sagen", blev også udenlandske erfaringer inddraget, og såvel foreningens ledelse som enkeltmedlemmer deltog da i debatten, således som det var tilfældet i spørgsmålet om fremme af selvstændige børnebog-samlinger og oprettelse af centralbiblioteker. Karakteristisk for diskussionerne om disse emner er, at også her spillede bibliotekspionerne en særlig rolle, idet deres viden og indsigt om netop de udenlandske forhold tilførte foreningen en viden, som hverken medlemmerne eller foreningens ledere havde nævneværdige muligheder for at opdyrke i det daglige arbejde.

I årene 1905-1919 skabtes fundamentet for den systemtænkning, der senere blev karakteristisk for folkebiblioteksvæsenet i Danmark. Bag systemtænkningen lå især den amerikanske og engelske helhedsforståelse af folkebibliotekernes rolle i samfundsudviklingen. Væsentligt for systemtænkningens gennemførelse på længere sigt var, at der i årene før vedtagelsen af Danmarks første lov om folkebiblioteker i 1920 efter især anglo-amerikansk forbillede blev etableret fælles systemer for folkebibliotekerne, dvs.:

- Lige, fri og uhindret adgang til bogsamlingerne, dvs. åbne hylder og fri adgang til materialerne.
- Et ensartet klassifikations- og katalogiseringssystem, som sparede tid og penge for det enkelte folkebibliotek og samtidig lettede adgangen for lånerne til at skaffe sig informationer.
- Oprettelsen af børnebiblioteker som bindeled mellem folkeskolen og folkebibliotekerne.
- Opbygningen af et sammenhængende folkebiblioteksvæsen baseret på et gnidningsfrit samarbejde mellem landets biblioteker gennem etableringen af centralbibliotekerne.

Selvom der blandt nogle af medlemmerne i Danmarks Folkebogsamlinger herskede modstand over for ønskerne om standardisering og

centralisering under opbygningen af det danske folkebibliotekssystem, kan det påvises, at den udenlandske biblioteksudvikling takket være fremsynede bibliotekspionerer og foreningen Danmarks Folkebogsamlinger på afgørende vis fik betydning for den danske biblioteksudvikling.

NOTER

1. Svane-Mikkelsen: *The Library System in Denmark*, 1997.
2. Steenberg: *Erindringer fra mit Biblioteksarbejde*, 1923, s. 5ff.
3. Steenberg, 1923. – Ege: *Omplantningen af det angelsaksiske "Public Library" til danske folkebiblioteker*, 1972. – Scherling Jørgensen: *En beskrivelse af Andreas Schack Steenbergs tanker om bogen som oplysningsmiddel set i sammenhæng med hans agitation for oprettelse af bogsamlinger*, 1972. – Strømkjær: *Public Library-ideen, dens opståen i USA og omplantning til Danmark og Sverige*, 1976.
4. Steenberg 1923. – Svane-Mikkelsen: *Rejsen til Amerika*, 1978.
5. Steenberg, 1923.
6. *Ibid.*
7. Steenberg: *Folkebogsamlinger. Deres Historie og Indretning*, 1900.
8. Steenberg, 1923.
9. Steenberg, 1900, s. 9.
10. *Ibid.*, s. 50.
11. *Ibid.*, s. 33ff.
12. *Bogsamlingsbladet*, 1914 (nr. 10 a) s. 144-146.
13. *Bogsamlingsbladet*, 1906 (nr. 1) s. 1-13.
14. *Bogsamlingsbladet*, årgangene 1906-1920.
15. *Bogsamlingsbladet*, 1907 (nr. 4) s. 62-64.
16. *Bogsamlingsbladet*, 1908 (nr. 5) s. 88-89.
17. Steenberg, 1923.
18. Allerslev Jensen: *Bibliotekscentralens forhistorie og første år*, 1979, s. 15-19.
19. *Bogsamlingsbladet*, 1914 (nr. 12) p. 185.
20. *Bogsamlingsbladet*, 1915 (nr. 9) s. 140-141.
21. *Bogsamlingsbladet*, 1918 (nr. 12) s. 243. – Allerslev Jensen, *ibid.*
22. *Bogsamlingsbladet*, 1918 (nr. 12) s. 244.
23. *Bogsamlingsbladet*, 1915 (nr. 3-4) s. 41-44.
24. Høgh, Steffen: *Danmarks første folkebibliotekslov*, 1999.
25. *Bogsamlingsbladet*, 1908 (nr. 2) s. 22-25.
26. *Bogsamlingsbladet*, 1909-10, s. 80-83.
27. *Bogsamlingsbladet*, 1911 (nr. 12) s. 209-214.
28. *Bogsamlingsbladet*, 1915 (nr. 7) s. 99.
29. Hvenegaard Lassen, H.: *De danske folkebibliotekers historie*, 1962, s. 304-313.
30. *Bogsamlingsbladet*, 1908-1909, s. 49-53. – Hvenegaard Lassen, 1962, s. 111-116.
31. Hvenegaard Lassen, 1962, s. 124-168. – *Bogsamlingsbladet* 1913 (nr. 10) s. 139-143.
32. *Bogsamlingsbladet*, 1913 (nr. 12) s. 185.

KILDER

- Allerslev Jensen, Erik: Bibliotekscentralens forhistorie og første år. Ballerup: Bibliotekscentralens Forlag, 1979.
- Bogsamlingsbladet: årg. 1906-1920.
- Ege, Jane Birgitte: Omplantningen af det angelsaksiske "Public Library" til danske folkebiblioteker. Hovedopgave (utrykt). København: Danmarks Biblioteksskole, 1972.
- Hvenegaard Lassen, H.: De danske folkebibliotekers historie 1876-1940. København: Dansk Bibliografisk Kontor, 1962.
- Høgh, Steffen: Danmarks første folkebibliotekslov. I: Bibliotekshistorie nr. 5. Dansk Bibliotekshistorisk Selskab: København, 1999, s. 74-98.
- Scherling Jørgensen, Irene: En beskrivelse af Andreas Schack Steenbergs tanker om bogen som oplysningsmiddel set i sammenhæng med hans agitation for oprettelse af bogsamlinger. Hovedopgave (utrykt). København: Danmarks Biblioteksskole, 1972.
- Steenberg, Andreas Schack: Folkebogsamlinger. Deres Historie og Indretning. Aarhus og København: I Kommission hos Jydsk Forlags-Forretning, 1900.
- Steenberg, Andreas Schack: Erindringer fra mit Biblioteksarbejde. Særtryk af Bogens Verden (1921-1923). København: Græbes Bogtrykkeri, 1923.
- Strømkjær, Karen Margrethe: Public Library-ideen, dens opståen i USA og omplantning til Danmark og Sverige. Hovedopgave (utrykt). København: Danmarks Biblioteksskole, 1976.
- Svane-Mikkelsen, Jørgen: Rejsen til Amerika. Om Andreas Schack Steenbergs møde med den amerikanske biblioteksverden i 1902. I: Bag ved bøgernes bjerg. En hilsen til Mogens Iversen. København: Danmarks Biblioteksskole, 1978, s. 111-129.
- Svane-Mikkelsen, Jørgen: The Library System in Denmark. Royal School of Library and Information Science, Copenhagen, Denmark, 1997.